

АНОТАЦІЯ

Барабашук П. І. Камерно-інструментальний ансамбль за участю саксофона: композиторська творчість та виконавська практика. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту на здобуття творчого ступеня доктора мистецтв за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»). — Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури та інформаційної політики України, Київ, 2024.

Серед різновидів сучасної музичної творчості ансамблеве виконавство на саксофоні є таким, що активно розвивається, оскільки пов'язане, з одного боку, з постійним удосконаленням конструкції інструмента, розширенням кількості й зростанням якості мистецьких творів, з іншого — зі значно поживленою конкурсно-фестивальною та концертною діяльністю митців. Саме на розмаїтті творів цього пласту культури яскраво простежуються значні зміни у виконавсько-виражальній специфіці цього інструменту та його ролі в академічній культурі — від оркестрового та маловживаного в сольному-ансамблевій практиці початку ХХ століття до яскравого сольного та ансамблевого інструмента сьогодення.

Сучасна камерно-інструментальна практика за участю саксофона збагачена палітрою нових та оновлених виражальних компонентів, що уможливають інтерпретацію найрізноманітніших стильових дискурсів: від класичних творів до експериментального доробку. Цей процес безпосередньо пов'язаний з пошуками композиторів у сфері темброво-звукових можливостей музичної тканини, що простежується, передовсім в різноманітних ансамблевих поєднаннях за участю саксофона.

Саксофонне камерно-ансамблеве виконавство спеціально не розглядалося в оглядах музикознавців, хоча введення цього інструменту в перелік об'єктів вивчення в академічних музичних закладах в другій половині ХХ століття стало фактом визнання творчого і педагогічного надбання фахівців саксофонної гри, саксофонного ансамблевого музикування, що й актуалізує важливість питань, що порушуватимуться у науковому обґрунтуванні. У цьому контексті окремої дослідницької уваги заслуговує ансамблева виконавська практика на саксофоні або за участю цього інструмента, яка є дослідженим явищем і становить **актуальність цього дослідження**.

Об'єктом дослідження є саксофонне камерно-ансамблеве мистецтво.

Предмет роботи — художньо-виражальний та технологічний компоненти діяльності саксофонного ансамблю в контексті композиторської творчості та виконавського втілення.

Мета дослідження полягає у спробі узагальнення та систематизації специфіки камерно-інструментальної творчості за участю саксофона в аспекті виконавських і технологічних особливостей гри в ансамблі.

Мета дослідження обумовила його **основні завдання**:

- дослідити роль саксофона у розвитку інструментального виконавства;
- висвітлити основні технологічні аспекти формування сучасної виконавської майстерності саксофоніста-ансамбліста;
- проаналізувати специфіку темброво-інтонаційних виражальних засобів в контексті розвитку виконавської культури саксофонних ансамблів;
- висвітлити етапність звернень композиторів ХХ–ХХІ століття до камерно-інструментальної творчості за участю саксофона;
- проаналізувати особливості європейського ансамблевого саксофонного виконавства і репертуарної політики.

Методологія дослідження. Було застосовано такі загальнонаукові й спеціальні методи як порівняльно-історичний, індуктивний, типологічний та метод цілісного аналізу.

Теоретичну базу дослідження склали праці українських та світових дослідників (Г. Абаджян, В. Апатський, А. Байнс, Т. Бекер, Дж. Браймер, Г. Джі, Ф. Хемке, М. Беговатова, Дж. Брімер, В. Богданов, З. Буркацький, Р. Вовк, Б. Диков, К. Закс, М. Крупей, М. Мимрик, І. Палійчук та ін.).

Практична цінність роботи полягає в тому, що тут узагальнено науково-методичні спостереження, апробовані в особистій виконавській діяльності автора роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані в курсах теорії виконавства на духових інструментах спеціальних кафедр і відділень вищого й середнього ланок музичного утвору.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– сучасну саксофонну камерно-інструментальну творчість досліджено як цілісну систему в контексті поєднання композиторської та виконавської творчості;

– проаналізовано сучасні виконавсько-виражальні аспекти саксофона на прикладі експериментального доробку Жана-Дені Міши, Керіло Флоріо та Гільєрмо Лаго, українським першовиконавцем яких є автор дослідження;

– досліджено формування сучасного українського камерно-інструментального репертуару за участю саксофона на основі камерно-ансамблевих композицій для квартету саксофонів О. Потієнка та О. Козаренка.

Практичне значення роботи. Матеріали наукового обґрунтування складуть підґрунтя освітніх програм з історії української музики та виконавства на духових інструментах, камерно-інструментального ансамблю, аналізу музичних творів, а також у практичній роботі саксофоніста в інтерпретації творів сучасних композиторів.

Аналітичні спостереження квартетної саксофонної творчості сучасних композиторів у художній проекції сучасності відбулися в декількох взаємопов'язаних площинах розгляду. Камерно-інструментальну творчість було розглянуто під кутом зору темброво-виражальних можливостей саксофона як важливого чинника у розвитку виконавства на цьому інструменті. Квартетний доробок сучасних українських композиторів демонструє асиміляцію передо-

вого європейського художнього досвіду, типологічну схожість тенденцій та особливостей жанрово-стильових пошуків, характерних для західноєвропейського музичного дискурсу.

Сучасні українські саксофонні ансамблеві композиції позначені розширенням стильової атрибутики, завдяки використанню широкої палітри нових технологічних прийомів та елементів полістилістики, використання як жанрових прототипів, так і нежанрових новоутворень, які зумовлені інноваційними пошуками митця в лоні сучасних композиційних технік; створення синтетичних форм на основі традиційних формотворчих структур та темброво-звукових відкриттів в саксофонній техніці, які базуються на широкому спектрі виконавсько-виражальних прийомів та способів гри на цьому інструменті тощо.

Показовим є те, що інструмент починає активно використовуватися у сфері ансамблевої музики як сфери, що часто є полем активного композиторського пошуку. У другій половині ХХ ст. у мистецтві гри на саксофоні склалися самобутні національні школи, які значно підняли рівень виконавства й педагогіки. Наслідком чого стало проведення конгресів саксофоністів, де талановиті виконавці, композитори та поціновувачі саксофонного мистецтва отримали можливість обміну «стратегічними» ідеями, щодо подальшого розвитку цього інструмента.

Нині процеси, які відбуваються в мистецтві ансамблевої гри на саксофоні, потребують дедалі більшого наукового осмислення та впорядкування. У переважній більшості саксофонні квартетні твори часто створюються в тісній співпраці композитора з виконавцем. У багатьох випадках саме виконавці сприяли впровадженню нових темброво-звукових прийомів. Практично у всіх проаналізованих у дослідженні творах можна знайти найрізноманітніші виконавські прийоми, які дають можливість композиторам підкреслити сучасність музики, а виконавцям вийти на новий виток професійної майстерності.

Наголосімо на основних темброво-звукових особливостях саксофона, які дали можливість утілити широку сонорну шкалу композиторських пошуків у жанрі саксофонної квартетної творчості, а саме:

– модифікації саксофона протягом ХХ ст. (розширення акустичного каналу інструмента, зміни мундштуків для формування різножанрових типів звучання виконуваної музики тощо);

– високих сучасних вимог до звучання саксофона, зумовлених технічним удосконаленням інструмента і глибоким та урізноманітненим композиторським темброво-звуковим рішенням власної композиції;

– об'єктивних фізичних досліджень виконавських можливостей у керуванні звучанням інструмента та динамічних можливостей.

Українські саксофоністи мають уважно слідкувати за всіма новаціями в цій сфері, своєчасно опановувати їх (як у практичному, так і в теоретичному плані), розробляти відповідну методику оволодіння ними.

Зазначимо, що із появою Київського квартету саксофоністів українське саксофонне ансамблеве мистецтво розпочало новий етап свого розвитку. Невід'ємною ознакою цього поступального руху стала творча діяльність виконавців та значне збагачення репертуару оригінальними камерно-інструментальними полотнами. Такий позитивний поштовх зумовлює появу більш високого, порівняно з попереднім періодом розвитку інструментального саксофона, рівнем виконавської і педагогічної майстерності, сольної і камерно-ансамблевої практики.

Камерно-інструментальне виконавство за участю саксофона — це багатшаровий феномен, у якому поєднано інтелектуальні, вольові, емоційні й творчі компоненти, що тісно пов'язані між собою та стають регуляторами творчого процесу між виконавцем і композитором. Композитор у створенні оригінальних власних концепцій постійно співпрацює з виконавцями. Практично у всіх сучасних творах можна знайти найрізноманітніші виконавські прийоми, які свідчать про їх співпрацю. Нетрадиційні прийоми немовби під-

креслюють сучасність музики та надають саксофонному виконавству високої віртуозності та інтерпретаційної гнучкості.

Ключові слова: саксофон, камерні жанри, композиторська творчість, виконавська практика, камерно-інструментальний ансамбль, квартет саксофонів, однорідність звучання, виконавсько-виражальні засоби, Ж.-Д. Міша, К. Флоріо. Г. Лаго, О. Потієнко, О. Козаренко.

ABSTRACT

Barabashchuk P. **Chamber-instrumental ensemble with the participation of the saxophone: composer's work and performance practice.** — Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Scientific substantiation of the creative art project for obtaining the creative degree of Doctor of Arts in the specialty 025 “Musical Art” (field of knowledge 02 “Culture and Art”). — Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Kyiv, 2023.

Among the varieties of contemporary musical creativity, ensemble performance on the saxophone is actively developing, as it is associated, on one hand, with the continuous improvement of the instrument's design, the expansion of the number and increase in the quality of artistic works, and on the other hand, with significantly intensified competition, festival, and concert activities by artists. It is precisely in the diversity of works within this cultural domain that one can vividly trace significant changes in the expressive specifics of this instrument and its role in academic culture—from its orchestral and little-used solo-ensemble practice at the beginning of the 20th century to the vibrant solo and ensemble instrument it is today.

Contemporary chamber-instrumental practice involving the saxophone has been enriched with a palette of new and renewed expressive components, enabling the interpretation of a wide variety of stylistic discourses, ranging from classical works to experimental creations. This process is directly linked to composers' explorations in the realm of timbral-sonic possibilities of musical texture, which is evident primarily in various ensemble combinations involving the saxophone.

Saxophone chamber-ensemble performance has not been specifically considered in musicological reviews, although the inclusion of this instrument in the list of study objects in academic music institutions in the second half of the

20th century was a recognition of the creative and pedagogical achievements of saxophone performance specialists and ensemble playing, underscoring the importance of the issues to be addressed in scientific justification. In this context, ensemble performance practice on the saxophone or involving this instrument deserves particular research attention, making it a **relevant subject of this study**.

The object of this research is the art of saxophone chamber-ensemble performance.

The subject of the work is the artistic-expressive and technological components of saxophone ensemble activities in the context of compositional creativity and performance realization.

The purpose of the research is an attempt to generalize and systematize the specifics of chamber-instrumental creativity involving the saxophone in terms of the performance and technological characteristics of ensemble playing.

The purpose of the research determined its **main tasks**:

- to explore the role of the saxophone in the development of instrumental performance;
- to highlight the main technological aspects of forming the contemporary performance skills of a saxophonist-ensemble player;
- to analyze the specifics of timbral-intonational expressive means in the context of the development of the performance culture of saxophone ensembles;
- to highlight the stages of composers' attention to chamber-instrumental creativity involving the saxophone in the 20th and 21st centuries;
- to analyze the characteristics of European saxophone ensemble performance and repertoire policy.

Methodology of the research. General scientific and special methods were used, such as comparative-historical, inductive, typological, and holistic analysis.

The theoretical basis of the research consists of works by Ukrainian and global researchers (H. Abadzhyan, V. Apatsky, A. Baines, T. Becker, J. Brymer, G. Gee, F. Hemke, M. Begovatova, J. Brimer, V. Bogdanov, Z. Burkatsky, R. Vovk, B. Dikov, K. Sachs, M. Krupey, M. Mimryk, I. Paliychuk, etc.).

The practical value of the work lies in the fact that it summarizes scientific-methodological observations, tested in the personal performance activities of the author. The research materials can be used in courses on the theory of performance on wind instruments in special departments and sections of higher and secondary music education institutions.

Scientific novelty of the research:

– contemporary saxophone chamber-instrumental creativity has been studied as an integral system in the context of the combination of compositional and performance creativity;

– the modern performance-expressive aspects of the saxophone have been analyzed through the example of the experimental works of Jean-Denis Michat, Karillo Florio, and Guillermo Lago, whose Ukrainian premiere performer is the author of this research;

– the formation of the contemporary Ukrainian chamber-instrumental repertoire involving the saxophone has been investigated based on the corpus of works by O. Potiienko, Y. Homelska, Y. Babenko, A. Havrylets, and O. Kozarenko.

Practical significance of the work. The materials of the scientific justification will serve as a foundation for educational programs on the history of Ukrainian music and performance on wind instruments, chamber-instrumental ensemble, analysis of musical works, as well as in the practical work of saxophonists in interpreting the works of contemporary composers.

Analytical observations of the quartet saxophone creativity of contemporary composers in the artistic projection of modernity were carried out in several interconnected areas of consideration. Chamber-instrumental creativity was examined from the perspective of the timbral-expressive possibilities of the saxophone as an important factor in the development of performance on this instrument. The quartet works of contemporary Ukrainian composers demonstrate the assimilation of advanced European artistic experience, typological similarities in trends and genre-stylistic searches characteristic of Western European musical discourse.

Contemporary Ukrainian saxophone ensemble compositions are marked by the expansion of stylistic attributes through the use of a wide palette of new technological techniques and elements of polystylism, the use of both genre prototypes and non-genre innovations driven by the artist's innovative searches in the field of contemporary compositional techniques; the creation of synthetic forms based on traditional formative structures and timbral-sonic discoveries in saxophone technique, which are based on a wide spectrum of performance-expressive techniques and playing methods on this instrument.

It is noteworthy that the instrument is beginning to be actively used in the realm of ensemble music, which is often a field of active compositional exploration. In the second half of the 20th century, distinctive national schools emerged in the art of saxophone playing, significantly raising the level of performance and pedagogy. This resulted in the organization of saxophone congresses, where talented performers, composers, and admirers of saxophone art had the opportunity to exchange "strategic" ideas for the further development of this instrument.

Currently, the processes taking place in the art of ensemble playing on the saxophone require increasingly greater scientific understanding and systematization. In most cases, saxophone quartet works are often created in close collaboration between the composer and the performer. In many cases, it is the performers who have contributed to the introduction of new timbral-sonic techniques. Practically all the analyzed works in the study contain a wide variety of performance techniques, allowing composers to emphasize the modernity of the music and enabling performers to reach a new level of professional mastery.

Let us emphasize the main timbral-sonic features of the saxophone, which have allowed for the realization of a broad sonorous scale of compositional explorations in the genre of saxophone quartet creativity, namely:

- modifications of the saxophone throughout the 20th century (expansion of the instrument's acoustic channel, changes in mouthpieces to form diverse genre types of sound in the performed music, etc.);

– high modern requirements for the sound of the saxophone, driven by the technical improvement of the instrument and deep and diverse compositional timbral-sonic solutions in the composition itself;

– objective physical studies of performance possibilities in controlling the instrument's sound and dynamic capabilities.

Ukrainian saxophonists should closely follow all innovations in this field, timely mastering them (both practically and theoretically), and develop appropriate methods for mastering them.

It should be noted that with the emergence of the Kyiv Saxophone Quartet, Ukrainian saxophone ensemble art began a new stage of its development. An integral feature of this progressive movement has been the creative activity of performers and the significant enrichment of the repertoire with original chamber-instrumental works. This positive impulse has led to the emergence of a higher level of performance and pedagogical mastery, solo and chamber-ensemble practice compared to the previous period of saxophone development.

Chamber-instrumental performance involving the saxophone is a multi-layered phenomenon that combines intellectual, volitional, emotional, and creative components, closely interconnected and acting as regulators of the creative process between the performer and the composer. The composer, in creating original concepts, constantly collaborates with performers. Practically all modern works contain a wide variety of performance techniques, reflecting this collaboration. Non-traditional techniques emphasize the modernity of the music and lend saxophone performance a high degree of virtuosity and interpretative flexibility.

Keywords: saxophone, chamber genres, compositional creativity, performance practice, chamber-instrumental ensemble, saxophone quartet, sound homogeneity, performance-expressive means, Jean-Denis Michat, Karillo Florio, Guillermo Lago, O. Potiienko, O. Kozarenko.

Список опублікованих праць за темою роботи

1. Барабашук, П. (2023). Внесок Едварда А. Лефебра у розвиток саксофонного ансамблевого виконавства ХІХ століття (на прикладі твору К. Флоріо «Allegro de Concert» для квартету саксофонів). *Науковий журнал «Художня культура. актуальні проблеми»*, (19(2)), 116–120. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(2\).2023.294637](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(2).2023.294637)

2. Барабашук, П. (2024). Ансамблева специфіка виконання концерту для саксофона «Shams» Жана-Дені Міша (на прикладі виконавської інтерпретації Томаса Курца з оркестром саксофонів). *Мистецтвознавство України*, (23), 238–246. <https://doi.org/10.31500/2309-8155.23.2023.299281>

Інформація про апробацію результатів дослідження

Кваліфікаційну наукову працю обговорено на засіданнях кафедри дерев'яних духових інструментів, а також на кафедрі камерно-інструментального виконавства. Матеріали дослідження викладені в доповідях на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Презентовано творчий мистецький проєкт на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва.

Теми доповідей і назва творчого мистецького проєкту

1. Барабашук П. Особливості робочого процесу та інтеграції квартету саксофонів у сучасне мистецтво : доповідь // Міжнародна науково-практична конференція «Національний репертуар у музичних театрах світу. Досвід підтримки, популяризації та промоції» / Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Державна музична консерваторія Трієсту імені Джузеппе Тартіні, Академія музики й театру Естонії. Київ-2024.

2. Барабашук П. Феномен саксофону в музичному мистецтві другої половини ХІХ сторіччя : доповідь // ХХІІІ Міжнародна науково-практична кон-

ференція «Молоді Музикознавці» / Київська муніципальна академія музики ім. Р. М. Глієра. Київ-2024.

3. Барабашук П. Особливості виражальних можливостей саксофона в ансамблевій музиці : доповідь // IX Міжнародна науково-практична конференція «Музичне мистецтво ХХІ століття: історія, теорія, практика» / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Академія мистецтв у Банській Бистриці (Словаччина). Дрогоби́ч-2024.

4. Барабашук П. Жанр квартету саксофонів у творчих пошуках українських композиторів другої половини ХХ — ХХІ століть // IX Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти» / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк-2024.

**Апробація творчого мистецького проєкту у концертах,
виконано ряд програм, творів:**

1. Концерт квартету саксофоністів НМАУ ім. П. І. Чайковського. У програмі концерту були виконані оригінальні твори та перекладення різноманітних ансамблів для квартету саксофонів від музики бароко до сучасних джазових композиторів (Г.-Ф. Гендель, Й. С. Бах, К. Дакен, А. Темплтон, Дж. Гершвін, Ф. Домажліцький, Д. Елінгтон, В. Хенді, Х. Віберні, Ж. Завінул, С. Джоуплін, Г. Міллер, Д. Ясінський) / НМАУ ім. П. І. Чайковського, зала ім. О. С. Тимошенка. 03.10.2023. Київ : 2023. URL : https://youtu.be/LnlYySN5t_U

2. Виступ квартету НМАУ ім. П. І. Чайковського в рамках концерту класа професора, кандидата мистецтвознавства, народного артиста України М. Р. Мимрика. У концерті були апробовані твори для творчого проєкту (К. Флоріо, І. Лаго) / НМАУ ім. П. І. Чайковського, зала ім. О. С. Тимошенка. 06.06.2024. Київ : 2024. URL : <https://youtu.be/H7aqB-G5L0s>, <https://youtu.be/-wk-V0RAWkvU>

3. Концерт-іспит в рамках творчого мистецького проєкту «Камерно-інструментальний ансамбль за участю саксофона: композиторська творчість та виконавська практика», представлений на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва. У програмі творчого заходу прозвучали оригінальні твори кінця XIX, XX та XXI ст. для квартету саксофонів — К. Флоріо, А. Ро-
меро, Г. Лаго, Т. Ескеша та Ж.-Д. Міша. Виконавці: квартет НМАУ ім. П. І. Чайковського (Станіслав Нідзельський — сопрано саксофон, Роман Мим-
рик — альт саксофон, Христина Лецин — тенор саксофон, Павло Бараба-
щук — баритон саксофон), запрошений гість — заслужений артист України
Олександр Рукомойніков / НМАУ ім. П. І. Чайковського, зала ім. О. С. Тимо-
шенка. 16.09.2024. Київ : 2024. URL : <https://youtu.be/xiW9Ef0CoLc?si=tLJK-GYXK6hIx9Ore>